

Motion

1983/84:2981

Jörgen Ullenhag m. fl.

Svenskundervisning för vuxna invandrare (prop. 1983/84:199)

Folkpartiet har i skilda sammanhang givit uttryck för sin uppfattning att Sverige måste bedriva en generös invandrings- och flyktingpolitik.

Med viljan att driva en generös invandringspolitik följer ansvaret för att ta emot och ge alla invandrare chans till en meningsfull framtid i Sverige. En av de viktigare åtgärderna i detta sammanhang är att ge invandrarna sådana kunskaper i svenska att de utan hinder av språket skall kunna få arbete och kontakter med det svenska samhället.

Propositionen om invandrarundervisningen har varit emotsedd med stora förhoppningar. Det är därför en besvikelse att den i många stycken är ofullständig. Bl. a. saknas en analys över de kostnader som de föreslagna åtgärderna kommer att medföra. Inte heller har någon närmare analys gjorts över det undervisningsbehov som faktiskt föreligger. Dessa brister i propositionen gör att det inte är möjligt att ta ställning till förslagen i sin helhet. Vi återkommer närmare till detta.

Undervisningens organisation

Förutsättningarna för svenskundervisningens anordnande är mycket skiftande över landet. I praktiken har ett mindre antal av landets kommuner, storstadsområden och kommuner med s. k. mottagningsplats kommit att bli mottagningskommun för invandrare. Det är till dessa kommuner som det stora behovet av svenskundervisning är koncentrerat. Organisationen av undervisningen måste dock utgå från att alla invandrare, även om de kommer till en kommun med mycket liten invandring har rätt att få nödvändig utbildning. Vetskapen om dessa skiftande förutsättningar leder oss till uppfattningen att den framtida organisationen av svenskundervisningen måste vara mycket flexibel.

Vi delar föredragandens uppfattning att det är lämpligt att staten har ett ramansvar för undervisningen och att denna skall bekostas med statsbidrag. Genom att staten åtar sig detta ansvar får man en direkt koppling mellan invandrings- och arbetsmarknadspolitiken å ena sidan samt resurserna till svenskundervisningen å den andra.

Det är vidare rimligt att de kommuner dit invandrarna kommer får ansvar för undervisningens genomförande och för att invandrarna får möjlighet att ta del av denna. Kommunerna skall enligt vår mening själva få bestämma om undervisningen skall anordnas inom ramen för komvux, eller genom att utnyttja andra utbildningsanordnare. I propositionen utgår föredraganden

från att kommunerna i normalfallet skall utnyttja studieförbunden som utbildningsanordnare. Vi menar att någon sådan presumtion inte bör göras av riksdagen. Det måste vara kommunerna obetaget av centrala direktiv att avgöra hur undervisningen skall genomföras. De kommuner som av olika skäl inte vill utnyttja sin egen utbildningsorganisation skall självfallet ha frihet att i stället ge uppdraget åt studieförbunden. Valet av studieförbund måste göras utifrån en strikt bedömning av förbundens kompetens och erfarenhet. Det måste vidare vara möjligt för kommunerna att anlita flera studieförbund. Vad vi här har anfört bör riksdagen ge regeringen till känna.

Förutom möjligheten att vända sig till något studieförbund skall kommunerna som alternativ till att driva undervisningen i egen regi också kunna utnyttja folkhögskolorna som utbildningsanordnare.

Folkhögskolorna har sedan många år en omfattande erfarenhet av svenskundervisning för invandrare. I likhet med vad som gäller för studieförbunden finns det hos folkhögskolorna redan utbildningsresurser för den aktuella typen av undervisning som bör tas till vara. Till skillnad från andra aktuella undervisningsformer har folkhögskolorna dessutom möjlighet att erbjuda invandrarna en social miljö som utgör ett stöd för dem efter deras ankomst till Sverige. För många invandrare är just avsaknaden av kontakter med svenskar och svenska miljöer ett stort problem och ett hinder för språkinläringen. Vad vi här har anfört bör ges regeringen till känna.

Kommunerna bör i samband med att de väljer vem som skall vara utbildningsanordnare ta hänsyn till invandrarnas egna önskemål vad gäller eventuellt val av studieförbund eller folkhögskola.

Undervisningens omfattning

Invandrareleverna utgör i dag en mycket heterogen grupp. I samma "klass" undervisas ofta ett flertal nationaliteter med mycket skiftande utbildningsbakgrund. Den heterogena sammansättningen påverkar självfallet de pedagogiska förutsättningarna. Antalet undervisningstimmar som en invandrare behöver för att lära sig språket är beroende på här nämnda omständigheter. I dag torde, enligt vad som uppgivits från studieförbunden, det genomsnittliga antalet timmar per elev uppgå till ca 1 200. Den i propositionen satta gränsen på totalt 600 timmar synes alltså, under förutsättning att samma ambitionsnivå som i dag upprätthålls, vara otillräcklig.

I likhet med vad som antyds i propositionen är vi dock övertygade om att skilda åtgärder kan vidtas för att inom ramen för ett färre antal timmar uppnå samma eller bättre resultat än i dag. Vi tänker då på vikten av att i en framtida organisation göra undervisningsgrupperna mer homogena med hänsyn till språkbakgrund, utbildning, ålder etc. Genom att utforma centrala kursplaner och erbjuda lärarna kompletteringsutbildning torde också pedagogiken kunna förbättras.

Även med de här föreslagna åtgärderna kommer dock det föreslagna timantalet om 600 timmar att vara för litet i enskilda fall. Det är f. n. svårt att bedöma hur många elever det kan komma att röra sig om som efter 600 timmar fortfarande har så otillräckliga kunskaper i svenska att det är ett hinder för dem att få arbete. Redan innan denna erfarenhet har gjorts menar vi dock att det måste införas en generös möjlighet att efter individuell prövning öka antalet undervisningstimmar. Med den uppläggning som undervisningen har fått i propositionen med en grundnivå och en påbyggnadsnivå bör det redan under grundnivån ske en bedömning huruvida eleverna har inhämtat tillräckliga kunskaper för att gå vidare till påbyggnadsutbildningen eller utbildning inom AMS. En sådan bedömning bör ske efter ett test där eleven har att prestera ett på förhand bestämt resultat.

Den av oss skissade modellen som möjliggör för invandrareleverna att förlänga studietiden under grundkursen medför självfallet ökade kostnader. Då propositionen saknar beräkningar av kostnaderna liksom en närmare analys över det förväntade utbildningsbehovet är det inte möjligt för oss att ange kostnadsökningen. Riksdagen bör därför nu uppdra åt regeringen att återkomma med förslag vad gäller kostnaderna för undervisningen och sammanhängande studiestöd och därvid ta hänsyn till vad vi anfört om möjligheten att förlänga studietiden för grundkursen. Vi vill i detta sammanhang stryka under vikten av att invandrarna lämnar svenskundervisningen med tillräckliga språkkunskaper för att de skall kunna få en plats på arbetsmarknaden. All erfarenhet visar att brister i språket leder till arbetslöshet och därmed ett fortsatt ekonomiskt ansvar för staten.

Studiesocialt stöd

Vi tillstyrker den föreslagna konstruktionen till studiesocialt stöd. I likhet med propositionen anser vi att det är en fördel att anknyta reglerna om studiestöd för svenskundervisning till vad som gäller för grundutbildning för vuxna. Vi vill understryka att studiesocialt stöd skall utgå under såväl svenskundervisningens grundnivå som under påbyggnadsdelen. Av propositionen framgår inte om detta varit föredragandens uppfattning. Om studiestödet skulle inskränkas till att utgå endast under grundnivån kommer detta att innebära att det saknas reella möjligheter att fortsätta på påbyggnadsnivån. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Deltagare i undervisningen

Vi motsätter oss förslaget att endast de som fått uppehållstillstånd skall ha rätt att delta i undervisningen. Väntetiderna på besked om uppehållstillstånd är fortfarande mycket långa. Ofta är svenskundervisningen den enda meningsfulla sysselsättning som den enskilde invandraren har under den psykiskt mycket pressande väntetiden. Därtill kommer att flertalet

invandrare som sökt uppehållstillstånd får detta beviljat. Genom att påbörja undervisningen redan under väntetiden har de då förkortat den sammanlagda tiden från det de anlände till landet och till att de får arbete. Riksdagen bör därför avslå propositionen i denna del.

I likhet med vad vi framhåller i motion 1983/84:2586 med anledning av propositionen om gäststuderande (1983/84:115) bör samtliga utländska studerandekategorier som har för avsikt att bedriva högskolestudier i Sverige genomgå en gemensam preparandutbildning. Detta innebär att de invandrare och flyktingar, som avser att bedriva högskolestudier skall, i likhet med vad som i dag är fallet, läsa svenska inom högskolans ram. Med den i propositionen förordade ordningen ser vi en fara att invandrarna får sämre förutsättningar än de gäststuderande att klara sina högskolestudier. Också i denna del bör därför riksdagen avslå propositionen.

Fortbildning och lärarbehörighet

I samband med att den nya organisationen för svenskundervisningen genomförs bör formaliserade krav uppställas på studieplaner och lärarkompetens. Erfarenheterna från de "frivilliga" studieplaner som tillämpas inom vissa studieförbund bör därvid utnyttjas. Frågor om studieplaner och lärarkompetens bör behandlas inom SÖ. Efter utfärdade behörighetsvillkor måste samråd ske med UHÄ för att de invandrarlärare vilka inte kommer att uppfylla de formella kraven skall få tillfälle att inom ramen för ordinarie lärarfortbildning genomgå kompletteringskurser. Efter en viss övergångstid bör det inte ifrågakomma att statsbidrag utgår för verksamhet vilken fullgörs av icke kompetenta lärare. Det är angeläget att den formella skillnaden mellan lärarbehörighet och lärarkompetens som den beskrivs i propositionen inte får till konsekvens att kommunerna och studieförbunden eftersätter kraven på lärarnas skicklighet. Vad vi här har anfört om studieplaner och lärarkompetens bör riksdagen ge regeringen till känna.

Ekonomiska frågor

Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen föreslår att svenskundervisningslagen ersätts med nya lagregler som endast inriktas på rätten till ledighet. Vi noterar också att regeringen avstått från att i vart fall i detta sammanhang föreslå kompensation genom höjning av arbetsgivaravgiften.

Hemställan

Med anledning av vad som i motionen anförts hemställer vi
att riksdagen beslutar att – med avslag på proposition 1983/84:199 i

tillämpliga delar – som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts angående

1. friheten för kommunerna att själva avgöra vem som skall vara utbildningsanordnare,
2. möjlighet att utnyttja folkhögskolorna som utbildningsanordnare,
3. möjlighet att efter individuell prövning förlänga studietiden under den grundläggande utbildningen,
4. möjlighet att påbörja undervisningen redan under tiden som frågan om uppehållstillstånd behandlas,
5. huvudmannaskapet för undervisning som syftar till att ge deltagarna språkkunskaper för högskolestudier,
6. rätten till studiestöd under påbyggnadsutbildningen,
7. kravet på studieplaner och lärarkompetens.

Stockholm den 6 juni 1984

JÖRGEN ULLENHAG (fp)

BÖRJE STENSSON (fp)

LINNEA HÖRLÉN (fp)